

De valse start van laaggeschoolden

'Laaggeschoolde man dupe crisis'. 'Geen kans op werk voor 9.000 jongeren zonder diploma'. 'Geen diploma betekent: geen werk'. Het zijn slechts enkele krantenkoppen uit het afgelopen halfjaar. Laaggeschoolden hebben het niet onder de markt in Vlaanderen, zoveel mag duidelijk zijn. Meer nog dan de meeste andere Europese landen worstelt Vlaanderen met de tewerkstelling van kansengroepen. Onder andere de beperkte tewerkstelling van laaggeschoolden maakt dat Vlaanderen economisch niet tot de topregio's van Europa behoort¹. Toch is het verhaal van de laaggeschoolden in Vlaanderen niet zo donker als de geciteerde krantenkoppen doen uitschijnen. Heel wat laaggeschoolden vinden probleemloos hun weg op de arbeidsmarkt. Een valse start bemoeilijkt de uitbouw van een rijke carrière maar maakt deze niet onmogelijk. Bij de laaggeschoolden is de groep die niet (blijvend) aan het werk geraakt echter wel veel groter dan bij midden- en hogeschoolden.

Een valse start op de arbeidsmarkt

Een laaggeschoolde is iemand die nooit een diploma of getuigschrift van de derde graad van het secundair onderwijs heeft gehaald.

Vandaag is nog 28,4% van de Vlaamse bevolking van 25 tot en met 64 jaar laaggeschoold². Dit is nog steeds een aanzienlijk deel van de bevolking maar dit percentage daalde wel gestaag de afgelopen decennia en zal ook in de toekomst verder blijven dalen. De nieuwe Vlaamse generaties zijn immers beduidend hoger geschoold dan hun voorgangers.

Toch blijft een significant aandeel van de jongeren op de arbeidsmarkt komen zonder het secundair onderwijs volledig voltooid te hebben. Het percentage jongeren dat laaggeschoold de schoolbanken verlaat schommelt jaarlijks nog steeds rond de 15%³. Dit percentage blijft te hoog en daalt de laatste jaren ook niet meer. Te veel scholieren moeten één of meerdere keren een jaar overdoen en lopen bijgevolg het risico om op achttien ongekwalificeerd de schoolbanken de rug toe te keren. Zeker bij allochtonen is de groep laaggeschoolde schoolverlaters dramatisch groot⁴.

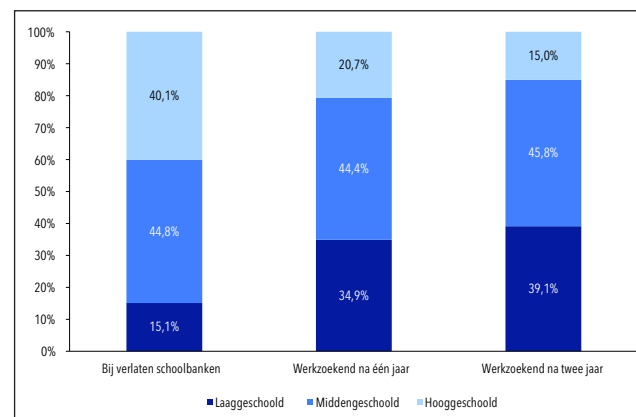
Het vroegtijdig verlaten van de schoolbanken zorgt vaak voor een

valse start op de arbeidsmarkt. Eén jaar na het verlaten van de schoolbanken bedraagt het aandeel werkzoekende laaggeschoolde jongeren 22,6%, bijna één op vier. Laaggeschoolde schoolverlaters scoren hier een stuk slechter dan hun middengeschoolde (9,7%) en hogeschoolde (5,1%) lotgenoten⁵.

Opvallend is dat 'slechts' 4,2% van de laaggeschoolde schoolverlaters één jaar na het verlaten van de schoolbanken nog geen werkervaring heeft opgedaan. Ook dit percentage is ongunstiger dan bij middengeschoolden (2,1%) en hogeschoolden (0,7%) maar het verschil met de eerder geciteerde 22,6% is wel zeer groot. Veruit de meeste laaggeschoolde schoolverlaters hebben in het jaar na afstuderen wel degelijk op zijn minst tijdelijk werk gevonden.

Het vinden van werk blijkt dus minder problematisch dan het aan de slag blijven. Eind juni 2009, twee jaar na het verlaten van de schoolbanken blijkt zelfs niet minder dan 27,0% van de laaggeschoolde schoolverlaters van 2007 zonder werk te zitten, 5,8 procentpunten meer dan een jaar daarvoor. Onder andere door de economische crisis zijn dus heel wat laaggeschoolde schoolverlaters die een jaar na het verlaten van de schoolbanken aan het werk waren (opnieuw) werkloos geworden⁶.

Grafiek 1: Schoolverlaters in Vlaanderen: Generatie 2007

Werkzoekenden en vacatures in overvloed?

Het vinden van een vaste job blijkt voor werkzoekende laaggeschoolden geen eenvoudige opdracht. Het grootste risico is dat laaggeschoolden hierdoor vroeg of laat gedemotiveerd raken. Net zoals veel jonge leerkrachten het onderwijs de rug toekeren omdat ze niet aan een vaste betrekking raken⁷, dreigen laaggeschoolden door het gebrek aan perspectief op een vaste job zich van de arbeidsmarkt af te keren. Dergelijke demotivatie kan leiden tot langdurige werkloosheid. Dat blijkt ook uit de cijfers. Hoewel laaggeschoolden 'slechts' 28,4% van de Vlaamse bevolking uitmaken behaalde ongeveer de helft

¹ Zie Philippe Muylers, "Beleidsnota Werk 2009-2014".

² Het studieniveau ligt voor veel jongeren nog niet definitief vast. Daarom werden de -25-jarigen niet meegenomen. Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK verwerkt door Steunpunt WSE.

³ Zie VDAB, "Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen".

⁴ Volgens het meest recente onderzoek van VDAB bedraagt dit percentage 41,3% bij allochtonen. Zie VDAB Arbeidsmarkttopic "Zwaar bewolkt met opklaringen. De aansluiting met de arbeidsmarkt van allochtone schoolverlaters van nabij bekeken", november 2008.

⁵ Zie VDAB, "Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen", editie 2007-2008.

⁶ Ook de middengeschoolde schoolverlaters zijn er overigens op achteruit gegaan (van 9,7% eind juni 2008 naar 10,7% werkzoekenden eind juni 2009), dit in tegenstelling tot de hogeschoolden (van 5,1% naar 3,9%).

⁷ Zie M. Elchardus e.a., 'Leraars - profiel van een beroepsgroep', Lannoo Campus, 2009. Meer dan 30% van de jonge leerkrachten verlaat het onderwijs binnen de vijf jaar. De veelal tijdelijke opdrachten, wordt de belangrijkste verklaring genoemd.

(50,2%) van de niet-werkende werkzoekenden eind augustus 2009 geen diploma middelbaar onderwijs. Bij de langdurig werkzoekenden stijgt dit aandeel zelfs tot 59,8%. Het risico dat laaggeschoolden (voor lange tijd) in de werkloosheidsstatistiek terechtkomen, ligt dus beduidend hoger dan bij de rest van de bevolking.

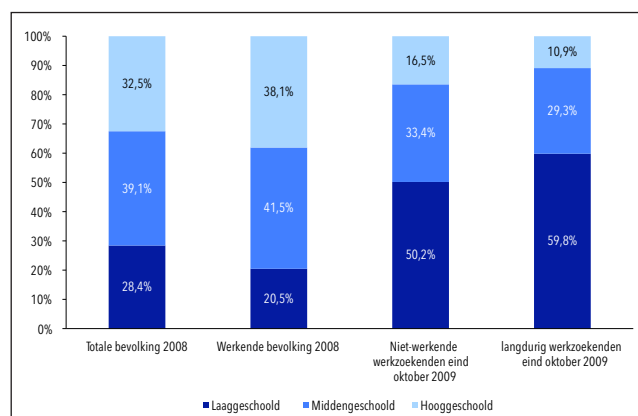
Toch zijn er heel wat vacatures, ook voor vaste jobs, waarvoor de werkgever geen diplomaveren stelt. Voor niet minder dan 49,3% van de door de VDAB ontvangen vacatures⁸ uit het afgelopen jaar kwamen, afgaand op de diploma-eisen van de werkgever, laaggeschoolden in aanmerking.

Dit percentage moet echter met de nodige voorzichtigheid benaderd worden. Het ontbreken van diplomaveren betekent niet altijd dat de werkgever weinig eisen stelt. Dat is een veel te vaak gehoorde misvatting. Het betekent enkel dat de werkgever geen enkele kandidaat wil uitsluiten op basis van zijn of haar diploma (of het ontbreken daarvan). Dat de werkgever laaggeschoolde kandidaten niet wil uitsluiten betekent echter allerminst dat er ook een laaggeschoolde zal aangeworven worden. Uit de door de VDAB gekende aanwervingen blijkt dat slechts voor 54,7% van de vacatures zonder diplomaveren, ook effectief een laaggeschoolde werd aangeworven.

Bij de zoektocht naar een baan hebben laaggeschoolden dus af te rekenen met concurrentie van vooral middengeschoolden, zeker in tijden van crisis. Kan het gebrek aan een diploma niet gecompenseerd worden door voldoende relevante ervaring, dan trekken laaggeschoolden vaak aan het kortste eind. In deze concurrentiestrijd dreigt laaggeschooldheid, zeker bij jongeren, ook geassocieerd te worden met gebrek aan ernst, inzet en doorzettingsvermogen. Deze associatie is doorgaans onterecht maar niet altijd; 'Schoolmoe' is geen synoniem van 'arbeidsmarkttrijf'.

Toch zijn er een aantal beroepen waarvoor laaggeschoolden amper concurrentie te duchten hebben. Vooroordelen ten aanzien van deze beroepen, de werkloosheidsval, fysiek zwaar en vuil werk, ongunstige werktijden en het eerder genoemde tijdelijke karakter van deze jobs maken echter dat ook laaggeschoolden moeilijk bereid gevonden worden om zich voor deze (knelpunt)beroepen te engageren. Toch liggen vooral hier opportuniteiten voor laaggeschoolden.

Grafiek 2: Laaggeschoolden in Vlaanderen 25-64 jaar

Bron: bevolking: EAK verwerkt door Steunpunt WSE - andere: VDAB

Verwerven van ervaring en competenties

Het verwerven van beroepsspecifieke competenties en ervaring is de beste manier om als laaggeschoolde gelanceerd te geraken op de arbeidsmarkt. Dat blijkt elk jaar uit de studie schoolverlaters. Elk jaar scoren, van alle laaggeschoolden, de jongeren die hun leertijd

succesvol hebben afgerond veruit het best. Van alle schoolverlaters die hun leertijd in 2007 beëindigden was 10,6% een jaar later niet aan de slag. Dat is niet eens een volle procentpunt lager dan de middengeschoolden (9,7%). Niet toevallig combineert de leertijd werken en leren. Het deeltijds werken bezorgt deze jongeren praktijkervaring en contacten met de bedrijfswereld. Jongeren beschikken na het afronden van de leertijd ook over een getuigschrift. Slechts een kleine minderheid (11,2%) van de laaggeschoolde schoolverlaters komt echter op de arbeidsmarkt na het beëindigen van de leertijd⁹.

De meeste laaggeschoolden verlaten de schoolbanken vooraleer ze hun opleiding hebben afgerond. Deze ongekwalificeerde jongeren missen een diploma of getuigschrift en vaak ook voldoende praktijkervaring. Beroepsgerichte opleidingen, die altijd een verplichte stage omvatten, zijn vooral voor deze jongeren een ideale opstap naar werk. Niet minder dan 67,3% van de laaggeschoolden die in de loop van 2008 met succes een beroepsspecifieke opleiding hebben beëindigd is zes maanden na het beëindigen van deze opleiding aan de slag. Ook dit cijfer ligt amper lager dan bij de niet-laaggeschoolden (69,8%). Ook de individuele beroepsopleiding op de werkvloer (IBO) is een geschikt middel om laaggeschoolden, op een ook voor de werkgever voordelige manier, werkervaring te laten opdoen en praktijkgerichte competenties bij te brengen. In samenwerking met partners werd het Jeugdwerkplan gelanceerd, een intensieve en geïndividualiseerde opvolging van alle jongeren met focus op duurzame tewerkstelling¹⁰.

Uit eerder onderzoek van de VDAB bleek al dat, van zodra laaggeschoolden gelanceerd zijn, het gebrek aan een diploma geen bepalende invloed meer heeft op het zoeken naar werk. Vanaf de leeftijd van dertig jaar heeft het studieniveau geen impact meer op de snelheid waarmee men opnieuw aan de slag gaat¹¹.

De in de inleiding geciteerde krantenkoppen schetsen dus een overdreven donker beeld. Zonder diploma de schoolbanken verlaten doemt jongeren niet tot een bestaan als werkzoekende. Ondanks een valse start weten veel laaggeschoolden vroeg of laat hun plaats op de arbeidsmarkt te veroveren. Toch is het van essentieel belang dat het aantal laaggeschoolde jongeren de komende jaren opnieuw drastisch daalt. De groep jongeren die nooit duurzaam aan de slag raakt is bij de laaggeschoolden immers veel te groot. Hoe lager het diploma, hoe lager de kans op (duurzaam) werk, zeker aan de start van de carrière.

⁹ Het is wel zo dat zeer veel jongeren die starten in de leertijd de eindmeet niet halen. Enkel de betere leerlingen voltooien hun leertijd, wat ook een belangrijke verklaring vormt voor deze goede cijfers.
¹⁰ Samen met de goede economische conjunctuur zorgde het Jeugdwerkplan ervoor dat het aantal laaggeschoolde schoolverlaters zonder werkervaring één jaar na het verlaten van de schoolbanken op enkele jaren tijd halveerde.
¹¹ Zie VDAB Onderzoek 1 & VDAB Paper 1. Deze meting werd enkel uitgevoerd voor een cohorte nieuwe werkzoekenden (alle werkzoekenden die in de loop van één specifieke maand werkloos zijn geworden), niet voor langdurig werkzoekenden.

Meer informatie:

VDAB, Studiedienst,
Keizerslaan 11, 1000 Brussel
Tel. 02 506 13 76
Gsm 0499 49 49 26
E-mail: studiedienst@vdab.be
www.vdab.be/trends/ontcijfert/